

A gazdasági szabályozók és az üzemtervi előírások kapcsolatáról

IVANICS JÓZSEF

Az új gazdasági mechanizmusban a vállalati gazdálkodás alapvető fokmérője az elért nyereség. A gazdálkodás célja azonban továbbra is a szükségletek kielégítése. A termelési folyamatoknak úgy kell alakulniuk, hogy biztosítsák a társadalomnak mind a jelenhez, mind a jövőhöz fűződő érdekei megvalósítását. Különösen fontos e szempontok érvényesítése az erdőgazdálkodásban.

Az erdőgazdálkodást két nagy szabályozórendszer határolja be, mégpedig a gazdasági és az üzemtervi szabályozás. A gazdasági ösztönzők közvetett hatásúak s főleg a nyereség nagyságát befolyásolják. Az üzemtervi szabályozás közvetlen jellegű, mind a napi, mind a távlati célok megvalósításának alapjául szolgál.

Célszerű a kettő viszonyát megvizsgálni, különösen olyan szempontból, hogy a gazdasági szabályozók mennyire segítik elő az erdőgazdálkodás jövőjét szolgáló erdőnevelési feladatokat. Ebből a szempontból különösen érdekes a fahasználati tevékenység eredményessége és a nevelővágások nagysága és minősége közti kapcsolat vizsgálata.

A fakitermelés-értékesítés a legfontosabb nyereségképző folyamat. A faki-termelés egyúttal az erdőnevelési tevékenységnek eszköze is.

Mindezeknek mennyiségi és minőségi kapcsolatát és benne a közgazdasági tényezők szerepét a Délzalai Állami Erdőgazdaság 1968. évi tevékenysége alapján vizsgáltam. Mivel az értékelésnek nem célja az erdőgazdaság minősítése, ezért a következtetések általános vonásait kívánom csak a számok tükrében megvilágítani.

A számításokhoz az 1968. évi választékonkénti árbevételt (szubvenció és dotáció figyelembevételével) és költségeket használtam fel a teljes termelésre vonatkoztatva. (A több oldalt kitevő számítási anyag közlését a terjedelem csökkentése érdekében mellőzöm.)

A legfontosabb számokból kell kiindulnunk (1. táblázat).

1. táblázat

Kitermelés és költségterhek

	bruttó m ³	nettó m ³
Törzskiválasztó gyérités	15 582	10 575
Növedékfokozó gyérités	53 809	44 783
Véghasználat	60 345	52 511
Tisztítás	2 022	854
Egészségügyi	2 353	1 731
Összesen	134 111	110 454
A fahasználat termelési értéke	69 129 mFt	
Erdőfenntartási járulék	17 885 mFt	32,9%
Erdőhasználati járulék	10 731 mFt	19,7%
Egyéb (regie nélküli) költs.	25 755 mFt	47,4%
Összesen	54 371 mFt	100%

Az erdőfenntartási és erdőhasználati járulék a gyéritési és véghasználati feladatokra összevontan hat. Vizsgálatom során e nagyon eltérő rendeltetésű tevékenységeket szétbontottam. Figyelembe vettem továbbá, hogy az üzemtervek a fatömegadatokat bruttó m³-ben tartják nyilván, így a számításokat is

erre az egységre vezettem le. A 2. táblázat használati módonként és fafajonként tartalmazza a kitermelési értéket.

2. táblázat

Fontosabb fajok kitermelési értéke

Megn.	Törzskiv. gy.	Növedékf. gy.	Véghaszn.	Gy + Vh együtt	Tisztítás	Éü. vágások
	Egységár, Ft/bruttó m ³					
T	178	474	779	573		
B	248	649	824	730		
A	304	383	380	371		
CS	314	312	372	333		
Gy	231	364	561	396		
eK	181	355	636	383		
nNy	362	351	652	359		
hNy	285	245	443	302		
eL	385	479	629	567		
F	328	555	777	637		
Súlyozott átl.	251	455	666	529	59	300

A táblázatból látható, hogy a nevelővágásokkal (korral) a kitermelési érték-nagyság és sorrend miként változik. Figyelemre méltó a mÉ előkelő, valamint B, T, és Gy törzskiválasztó gyérités során elfoglalt kedvezőtlen helye.

Az értéksorrend így alakul (3. táblázat).

3. táblázat

Fajok értéksorrendje

Törzskiv. gy. ...	mÉ	nNy	F	Cs	A	hNy	B	Gy	eK	T
Növedékf. gy. ...	B	F	mÉ	T	A	Gy	eK	nNy	hNy	Cs
Véghaszn.	B	T	F	nNy	eK	mÉ	Gy	hNy	A	Cs

Az előzőkből kiszámítható 1 ha termelési értéke:

törzskiválasztó gyéritésben	5 020 Ft
növedékfokozó gyéritésben	19 110 Ft
véghasználatban	177 215 Ft

Ha a 2. táblázatból levonjuk az erdőfenntartási és erdőhasználati járulék együttes összegét, olyan értéksort kapunk, amely már közel arányos a nyereséghez való hozzájárulással. Levonandó: T 272, B 336, A 128, Cs 128, Gy 144, eK 144, nNy 160, hNy 128, eL 160, F 160, törzskiválasztó gy. 187, növedékfokozó gy. 215, véghasználat 232, vh + gy 219 Ft/br m³ (4. táblázat).

Feltűnő a kitermelési értéksorrendhez viszonyítva a fenyő előretörése és a hNy, A, Cs (fatömegtartalékok) utolsó helye.

A nyereségérdekeltségi sorrend az 5. táblázat szerint.

A szükséges következtetések a számsorból már levonhatók. Az üzemtvi előírásokhoz való közelebbjutás érdekében (nem törekedve a teljes pontosságra) az egyéb költségeket a nettó termelés arányában felosztottam és így képeztem az 1 brm³-re eső egyéb költségeket (6. táblázat).

Ha ezeket a költségeket levonjuk a 4. táblázatból, megkapjuk az illető faj, vagy használati mód jövedelmezőségét (7. táblázat).

4. táblázat

Nyereségarányos értéksorrend

Megn.	Törzskiv. gy.	Növedékf. gy.	Véghaszn.	Gy + Vh együtt	Tisztítás	Eü. vágások
	Ft/bruttó m ³					
T	— 94	+ 202	+ 507	+ 301		
B	— 88	+ 313	+ 488	+ 394		
A	+ 176	+ 255	+ 252	+ 243		
Cs	+ 186	+ 184	+ 244	+ 205		
Gy	+ 87	+ 220	+ 417	+ 252		
eK	+ 37	+ 211	+ 492	+ 239		
nNy	+ 202	+ 191	+ 492	+ 199		
hNy	+ 157	+ 117	+ 315	+ 174		
eL	+ 225	+ 319	+ 469	+ 407		
F	+ 168	+ 395	+ 617	+ 477		
Súlyozott átl.	+ 64	+ 240	+ 434	+ 310	+ 27	+ 268

5. táblázat

Fafajok nyereségérdekeltségi sorrendje

Törzskiv. gy. ...	mÉ	nNy	Cs	A	F	hNy	Gy	eK	B	T
Növedékf. gy. ...	F	mÉ	B	A	Gy	eK	T	nNy	Cs	hNy
Véghaszn.	F	T	nNy	eK	B	mÉ	Gy	hNy	A	Cs

6. táblázat

1 bruttó m³-re eső egyéb költség

	A termelés egyéb költsége	1 brm ³ -re eső egyéb költség
Törzskiválasztó gy.	2 472 mFt	159 Ft
Növedékfokozó gy.	10 431 mFt	194 Ft
Véghasználat	12 234 mFt	203 Ft
Tisztítás	206 mFt	102 Ft
Egészségügyi	412 mFt	175 Ft
Összesen	25 755 mFt	187 Ft

7. táblázat

Használati módok jövedelmezősége

Megnevezés	Teljesítés ha	Termelés brm ³	1 ha-ra eső brm ³	1 brm ³	1 ha
				jövedelmezősége	
Törzskiv. gy.	784	15 582	20	— 95 Ft	— 1 900 Ft
Növedékf. gy.	1277	53 809	42	+ 46 Ft	+ 1 932 Ft
Véghaszn.	180	60 345	335	+ 231 Ft	+ 77 385 Ft
Tisztítás	1015	2 022	2	— 75 Ft	— 150 Ft
Egészségügyi	—	2 353	—	+ 93 Ft	—

Az így kialakított mutatók az üzemtervi előírással közvetlenül összevethetők, tehát az előírások teljesítésének a gazdálkodás jövedelmezőségére gyakorolt hatása elemezhető.

Tisztítás

A fahasználati tevékenység csekély veszteségre vezet. Az erdőnevelési munka ösztönzését az egységár kellően megoldja. Ezt a tevékenységet az erdőgazdaságok a hatósági szervezet beavatkozása nélkül is elvégzik. Nem ösztönöz azonban a kellő mértékű belenyúlásra, inkább csak a területi teljesítésre.

A jelenlegi szabályozók olyan módosítása szükséges, hogy a tisztításokat minősítsük és érdemes legyen jó minőségű tisztításokat végezni. Különbséget kell továbbá tenni természetes úton vagy magvetés útján létrehozott, a nagyobb törzsszámú és a tág hálózatú telepítések tisztításának egységára között.

Törzskiválasztó gyérités

A jelenlegi közgazdasági szabályozók sem a fahasználati, sem az erdőnevelési tevékenységre nem ösztönöznek. A fakitermelés összességében 95 Ft/brm³ veszteséget hozott magával. Néhány fafaj ugyan kisebb nyereséget mutat, de ezek az összes előírás 20%-át sem teszik ki. Az akác és cser az értékesebb állományokban előforduló elegy kivágásából eredően nyereséges.

Ebből következik, hogy 1900 Ft/ha veszteséget jelent. Az üzemtervi előírások csak hatósági szervezet közreműködésével teljesíthetők. A meglevő ellentmondás enyhítését szolgálja „a tisztítás jellegű gyérités” fogalmának a bevezetése is.

Nem akadályozható meg azonban a kedvezőtlen színvonalú végrehajtás, bizonyos állományokban a gyérités késleltetése, kedvezőtlen csúcsok és hiányok képződése, valamint a végrehajtásnak a naptári év végére hagyása stb. Mindezekkel függenek össze a törzskiválasztó gyéritési korhatár meghosszabbítására irányuló törekvések is.

Megítélésem szerint a szabályozók olyan megváltoztatására lenne szükség, hogy a fakitermelés a közvetlen költségeket és néhány százalék nyereséget is biztosítson (pl. az erdőfenntartási járulék 20 Ft-ra való csökkentésével), az erdőnevelési tevékenységet pedig egységárral ösztönözni kellene a jelölésre, elemzésre, ellenőrzésre fordított költségek, valamint a gyéritésnek a növedékképzésre gyakorolt hatása (mennyiségi és minőségi) ellentételeként.

Nem lenne felesleges, ha a tisztításokhoz hasonlóan a törzskiválasztó gyéritéseket is minősítenénk.

Növedékfokozó gyérités

A gyéritések végzése nyereséges tevékenység. A közgazdasági szabályozók és az üzemtervi előírások teljesítése között nincs lényeges ellentmondás.

Véghasználat

A véghasználati tevékenység valamennyi fafajnál nyereséges. Nem ösztönöz azonban kellőképpen a fatömegtartalékok (akác, cser) felszámolására, a fakitermelési előírások (lehetőségek) arányos teljesítésére, továbbá a rontott erdők átalakítására.

A rontott erdők átalakítására célszerű lenne automatikusan ható tőárkedvezményt bevezetni.

Egészségügyi termelés

Az egészségügyi termelés kellően ösztönzött.

Összefoglalóan a következőket állapítjuk meg:

A közgazdasági szabályozók még nem ösztönöznek kellően a gazdaságpolitikát szolgáló üzemtervi előírások, főleg erdőnevelési és fafajpolitikai céljaink megvalósítására. A szabályozók a vállalati figyelmet inkább az éves hatású tevékenységek felé terelik, a távlati célok szolgálatához erősebb hatósági (felügyeleti) beavatkozás szükséges. Megítélésem szerint, optimális összetételű és szintű erdőgazdasági tevékenység csak hatósági beavatkozással nem valósítható meg. Ezért a felsorolt területeken a közgazdasági környezet megváltoztatása szükséges. Jelenleg pl. ha a törzskiválasztó gyérités fatömegét ezer m³-rel csökkentem s a növedékfokozóét ennyivel megemelem, ez 141 000 Ft többletnyereséget hoz (de több is lehet, ha az állományokat szerencsésen választom meg).

A vállalati gazdálkodás jövedelmezőségét számtalan tényező befolyásolja. Kiinduló eleme azonban a munka alá vont erdőrészetek fafajösszetétele, minősége, a véghasználatok és gyéritések aránya. Ezért minden olyan esetben, amikor a közgazdasági szabályozók megváltoznak, helyes azokat az üzemtervi előírásokkal erdőgazdaságonként is összehangolni. Az üzemtervek tíz évre határozzák meg a konkrét tennivalókat és közben a szakmai és gazdaságpolitikai követelményekben is változás állhat elő (pl. irányítási rendszer, fafajpolitikai irányelvek, nevelési eljárások stb. változása). Ezért célszerű lehet az üzemtervi előírásokra alapozva, a sürgősséget és a változásokat figyelembe véve pl. *öt évre előre rögzíteni a feladatok kötelező mértékét* (pl. tisztítás, törzskiválasztó gyérités mennyiségét, a fatömegtartalékok felszámolásának, a rontott erdők átalakításának ütemét). A kötelező mértéken felüli teljesítés, valamint a növedékfokozó gyéritések növelése segítené elő (tenné lehetővé) az erdőgazdaságok számára a piaci viszonyokhoz való jobb alkalmazkodást.

Az így meghatározott, az erdőgazdálkodás távlati érdekeit szolgáló tevékenység elmulasztása esetén pedig büntető jellegű nyereségelvonásra is sor kerülhetne (automatikusan).

A bruttó érdekeltégi rendszert célszerű továbbra is fenntartani, mivel ez biztosítja az üzemtervi szabályozás és a gazdálkodás hatékonysága közötti összefüggést. Végül pedig ez a rendszer ösztönöz a kitermelt faanyag hasznosítására is.

Иванич И.: О СВЯЗИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕГУЛЯТОРОВ И ПРЕДПИСАНИЙ ОРГХОЗПЛАНОВ.

Хозяйствование лесом направляется двумя регулирующими системами: экономическим стимулированием и ведомственным оргхозпланом. Экономическое стимулирование особенно в области ухода за лесом ещё не служит соответствующим образом выполнению предписаний оргхозпланов. В отношении прочисток такое необходимо стимулирование, чтобы была заинтересованность в производстве и хороших прочисток. При прореживаниях стимулирование должно быть направлено на результативное выращивание леса. Из-за частой смены экономических обстоятельств задания на основе предписаний оргхозпланов надо устанавливать по 5-леткам.

Ivanics, J.: ECONOMIC REGULATORS AND THE MANAGEMENT PLANS

Forestry is directed by the economic incentives and the management plans. Economic regulators are for the time being not sufficiently harmonized with the prescriptions of the working plans, especially in the field of forest tending. Incentives are needed for the cleaning operations to be carried out in a perfect way. As far as selective thinnings are concerned, incentives should also be directed to an efficient tending. It is to be considered, that the prescriptions of the management plans should be drawn up only for a five year period, because of the frequent changes of the management circumstances.